

MET BERNINK OP EXCURSIE

door

A. G. KOENDERINK

Bladerend en zoekend in oude overdrukken en krantenknipsels vond ik een paar treffende stukjes door Bernink geschreven uit de tijd, dat ik hem heb gekend.

Als jongen van dertien jaar, 2e klas h.b.s., hoorde ik Berninks naam bewust uit de mond van de tegenwoordige prof. F. P. Jonker: „Heb je nog nooit het museum van Bernink gezien en heb je nog nooit met hem gepraat? Dat is een gebrek aan je opvoeding.”

Zoiets met betrekking tot je opvoeding laat je je niet „aanleunen” en het geluk was ook nog met mij. Want in die dagen vierde de afdeling „Twente” van de N.N.V. haar 25-jarig bestaan met een mooie herfsttentoonstelling, waar behalve de gebruikelijke paddestoelen (waarvan Bernink ook een goed kenner was!) ook een afdeling geologie te zien was. Het was een collectie, bijeengebracht door G. H. Scholten en Bernink, die mij beiden in de wereld der geologie wegwijzen maakten.

Ik werd al spoedig jeugdlid van genoemde afdeling der Nederl. Nat. Hist. Vereniging, waarvan Bernink jarenlang voorzitter is geweest. Spoedig daarop woonde ik de eerste bijeenkomst bij van de afdeling Twente. Een van die buitengewoon gezellige samenkomsten, waar de afdeling Twente in die dagen sterk in was. Ieder bracht wat ter tafel: vlinders, bloemen, vogels, stenen en hield er zijn praatje bij. 't Waren allen adepten van Bernink, door zijn geestdrift aangewakkerd in een of andere specialiteit: Fikkert voor de vogels, Knoop en Arends, kenners van de Twentse vlinderwereld, de eerste ook een goed vogel- en plantenkenner, Scholten en Bernink voor stenen.

En op die eerste vergadering vertelde Bernink, zoals hij alleen dat kon over zijn reis, naar het pelgrimsoord van vele generaties geologen: Gerolstein.

Hij had erover gelezen bij Heimans en had voor het museum veel stukken gekocht van Dr. Batti Dohm. Het was voor B. een echte bedevaart, want in Dohm's huis was de grote Heimans gestorven na een vermoeiende Eifelexcursie op 21 juli 1914.

Berninks causerie werd verlucht met talloze mooie koralen en trilobieten, die ter tafel kwamen. — En nu ik dat artikel uit het Twentsch Dagblad „Tubantia” van 2-11-'29 weer overlas kwam me dit alles weer in gedachten. Dit overdrukje kreeg ik na afloop van de causerie van Bernink mee met nog twee Calceola's (pantoffelkoraaltjes), die ik nog altijd in mijn collectie heb. Dat was ook Bernink. Als jongen ging je er graag naar toe. Niet alleen om het avontuur, maar ook om wat je in de handen gestopt zou worden. Hij had altijd iets om weg te geven. Krul schreef daar vroeger al eens over.

Bernink had op die eerste avond met zoveel verve over de geologie gesproken, dat ik volkomen in de ban raakte van die mysterieuze wetenschap, die mij in mijn verder leven zoveel schone uren bezorgde en nog steeds in de ban houdt.

Ik wil u laten lezen hoe B. Gerolstein zag. Hier spreekt nog de Bernink uit z'n beste periode. Waarnemend, peinzend, lerend. Wat het laatste betreft met het

doel z'n Twentse volk omhoog te halen, als indertijd z'n lievelingsdichter Guido Gezelle dat deed in Vlaanderen.

Hier volgt eerst een beschrijving van de omgeving vanuit de trein naar Gerolstein:

„Talloos waren de haltes, die ik genoteerd had, tot het landschap opeens woester werd en kale rotswanden als muren van een ruïne naar boven staken en de bergtoppen kromden. Waren het inderdaad geen muren? Mijn oog tuurde scherp door het coupé-raam. Romantisch staken die naakte wanden hun grijze koppen naar de wolken. Ha, hier een dagje te kunnen zwerven, dat zou heerlijk zijn.”

„De volgende morgen ging ik vroeg op stap langs het kerkhof naar de Auberg. Het weer was druilerig en dus moest de regenjas mee. Een smal koeienwegje voerde naar de weide aan de voet van de Auberg. Het was een hol wegje, met links een oude heg op een wal. Ik peuterde daar eens in met de punt van mijn stok en in de geelgrauwe kalkmassa had ik al spoedig brokjes van zeeleliestengels en koraalstokjes van griffeldikte ontdekt. Mijn ijver vermeerde en hardnekkiger groef ik. Daar tussen de heg een grote steen, met twee handen niet te omvatten. Ik rol hem naar beneden en bekijk hem. Allemaal buisjes naast elkaar als honigraat.

Een koraal. Wat een kanjer! De dag is al goed. Iets verder ga ik, waar een gat gedolven is voor een telefoonpaal. Tussen de stenen weer veel koraalbrokken, andere soorten. Dan klim ik door de heg, over een weide, waar blauwe Gentianen groeien, recht op de Auberg af. Juist kwam er een boerenman aan en vroeg, wat ik zocht.

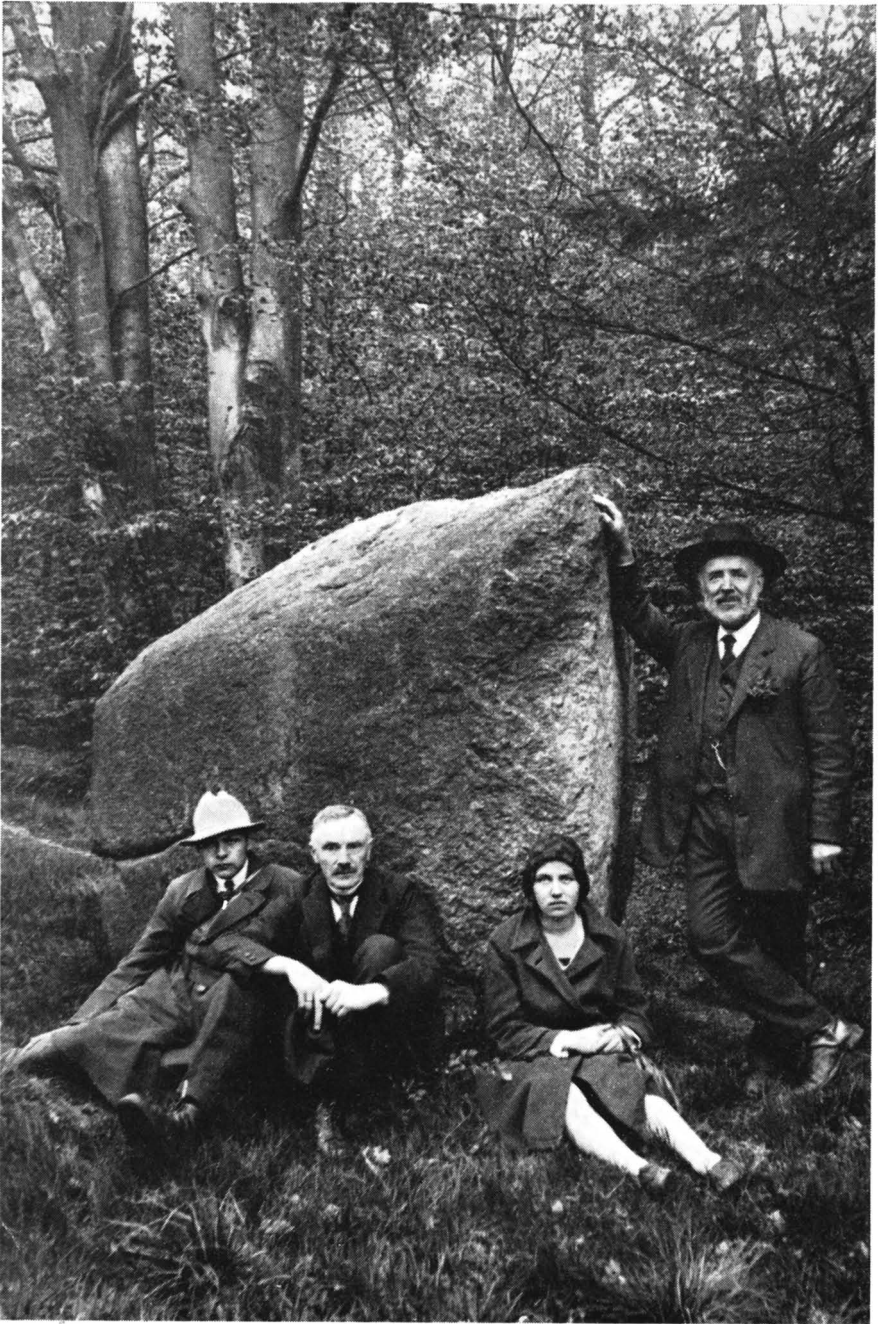
„Versteinerungen” zeg ik. „O, dann müssen Sie höher steigen,” zegt hij. Ja, dat was ik ook van plan. Daar was ik al gauw bij een hoop stenen. Het waren bijna alle koralen zo groot als aardappels, worstvormig. De mooiste zocht ik eruit. Links zag ik omgeploegd land. Ik herinnerde mij, dat Heimans mij eens verteld had: O, die Pantoffelkoraaltjes raap je zo maar op van de akkers. Ik erop af. Ruzzak en jas aan de kant gegooid. En bukkende als een ploegende boer loop ik onderzoekend door de voren en vind een driehoekig dingske, net een puntig kabouterschoentje. Het is een Calceolaria. Ik zie nog, waar eens de driehoekige mondopening was, welke door een deksel kon gesloten worden. Het dier bewoog zich over de ondiepe slijkerige zeebodem en om nu geen vuil in de mondopening te krijgen bij het voortschuiven zat aan de onderkant het deksel met een scharnier vast, zodat de sluiting naar willekeur en afdoende kon plaats vinden.

Ik vond er hele en halve, met en zonder deksel, totaal zes. Benevens vele koralen (*Mesophyllum* en *Helianthos*), die ik maar niet kon nalaten op te rapen en in de ruzzak te doen verdwijnen. Deze had weldra een bedenkelijke zwaarte aangenomen, zodat het onmogelijk werd hem langer bergopwaarts te torsen. Bovendien begon de ene riem los te tornen, die ik eerst met touw weder moest vastleggen.

Bij een hoop koralen legde ik regenjas en ruzzak neer en steunend op de onvermijdelijke bergstok klauterde ik langs het steile rotsige pad omhoog.”

Verderop vervolgt Bernink belerend:

„Weet ge, dat deze rotsen eenmaal zeebodem waren, een koraalrif, waar miljoenen diertjes bouwden aan hun huisjes uit kalk, vele met een regelmaat als waarmede de bijen hun cellen bouwen? Dat die koralen wit-rood-blauw door hun regelmaat schoon zijn als bloemen, als takken, als veren er door de wetenschap tot voor 200 jaar nog als „planten” beschreven werden? Zaagt gij ze reeds waarde lezer en lezeres in *Natura Docet*, dan kunt gij enigermate hun schone vorm waarderen. Bedenkt dan verder, dat al deze bergen, zover

Bernink met enkele liefhebbers op excursie in de buurtschap Sieringhoek bij Bentheim, in de jaren twintig (Foto W. H. Dingeldein †).

het oog reikt, bestaan uit bouwsels dezer kleine schepsels, vaak niet groter dan de punt van uw potlood; dat er dan lang en ijverig gewerkt moet worden, om deze koraalriffen te vormen.

Door vulkanische werkingen zijn deze rotsen uit de zee gekomen, honderden meters hoog en vallen nu aan de verwerking ten prooi. Geleerden berekenden de ouderdom van deze lagen, ze behoren tot het Devoon, op minstens 200 miljoen jaren. Op de oude koraalrotsen groeien nu aardappelen en tarwe; heeft de mens uit de IJstijd gewoond; hebben de Romeinen geleefd, daar strijdt nu de mens van de nieuwe tijd de strijd om het bestaan."

Zijn kennismaking met Dohm was er een van langdurige aard, resulterend in een bezoek van Dr. Batti Dohm aan Nederland, waar we hem enkele jaren later in Almelo konden beluisteren, sprekend over zijn „Heimat": de Eifel.

Dohm en Bernink hadden qua instelling veel met elkaar gemeen. Ze waren beiden avonturiers in Gods vrije natuur. Maar bij Bernink lag het hoogtepunt bij de wetenschap, dat God de Maker aller dingen was. Uit dit stukje blijkt ook B's taalkundige, speciaal etymologische belangstelling als hij Dohm vraagt naar de betekenis van Kyll (Het riviertje, waaraan G. ligt). Hij vergelijkt dat dadelijk met Dordtse kil. Ook het woord *lei* komt hem niet onbekend voor.

Zelf merkte ik dat vaak. Toen ik zelf in Stramproy (L.) was komen wonen, was het eerste wat hij me schreef: Wat betekent de naam? Komt dat soms van „straamp'n = wortelknoesten?"

Ook met de jeugd trok hij erop uit, wat blijkt uit een lang artikel van 3, 5 en 6 mei 1930 uit hetzelfde dagblad „Tubantia" getiteld: „Een fietstocht door de Noord-Eifel en logeren in jeugdherbergen."

Hij was zijn tijd vooruit op dat punt. De jeugdherberg had in die jaren nog niet die belangstelling in ons land als heden ten dage.

In dat artikel komt, wat de geologie betreft niet zo heel veel belangrijks voor, maar hier en daar komt de geologische belangstelling weer boven; bij de Burcht te Kleef:

„Het gezicht (vanaf de Burcht!) deed erg veel denken aan 't Valkhof te Nijmegen, dat wel als voorbeeld gediend kon hebben. Het hoogterras eenmaal opgeworpen door de Rijn-Maas na de IJstijd, is in een latere periode door dezelfde Rijn weer afgebroken en wel 'n dertig meter diep uitgeschuurd, een paar uren breed, het tegenwoordige Rijndal."

De dom van Xanten had zijn belangstelling in verband met de historie. Maar aan 't eind komt nog gauw:

„Toen we langs de torens liepen zagen we, dat deze gebouwd waren van Drachenfelstrachiet, een grijze tufsteensoort met tabletten van glinsterende doorschijnende nefelien."

Van de Urfttalsperre ging de reis naar de Rijn, en hij begint de beschrijving van deze tocht weer met de opmerking:

„Hadden wij lang door 't Bontzandsteenlandschap gefietst (een overblijfsel en een vorming in een woestijngebied, dat voor pl.m. 150 miljoen jaren een groot gedeelte van Europa besloeg), langs het meer kwamen nog oudere leisteenlagen voor de dag uit het Primair."

Altijd is hij in deze artikelen de pedagoog, maar nooit vervelend. Ik maakte ook z'n causerie mee van z'n reis naar Holzmaden, naar Dr. Bernhard Hauff.

Daarover behoef ik niets te schrijven, want het artikel over de twee „baardige” mannen is reeds in extenso gepubliceerd. Zijn enthousiasme kende na die reis geen grenzen. Ook al door de prachtige aanwinsten voor het museum: De Ichtyosaurus en de Zeelelie.

Al die reizen werden in de herfst ondernomen. In de zomer eiste het museum hem op, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat.

Heeft deze rusteloze zwerver ooit rust gehad? Ja, toch wel, hij wist die korte momenten ook goed uit te buiten. In '39 ging hij op excursie met Sipkes „Naar het land van Boulonnais”.

Als hij op de rede van Boulogne sur Mer van het schip af de Franse kust ziet schrijft hij daarover:

„De oevers der zee zijn steil, zij lijken afgestoken als de kanten van een nieuw kanaal. Lagen zijn te zien en een plooiing, die het land tot bergen verheft. Zijn het klei- of steenlagen? Te zien is het op deze afstand niet, maar een geologische kaart der streek zegt mij dat daar Jura aan de oppervlakte komt. Het zijn dus grauwe kalksteenlagen, 80 miljoen jaren oud, die eeuwen lang aan voortdurende verwerking zijn blootgesteld.”

Ook had hij oog voor actuele geologie: „Waar het zoete water onder de duinen naar zee vloeide was mooi te zien, hoe discordant gelaagde zandstenen ontstaan en bij een tweede bezoek — bij eb — was op het droge zand een prachtige kristal gelaagdheid te bestuderen.”

Ook zijn overpeinzing naar aanleiding van het ontstaan van Oost-Twente. Hierin verwerkte hij wat hij gezien had op z'n Zwitserse reis.

Ik schetste u hier mijn oude vriend op zijn buitenlandse reizen. Ik was in die dagen nog te jong om er één met hem te maken en anders ontbraken de pecunia wel.

Met de N.N.V. maakten we een tweetal tochten naar het naburige Westfalen, onder leiding van Bernink en Sambeek.

Kleinere tochten maakten we vele, op de fiets of per auto van een kennis.

Ik heb hem voor het eerst de bekende keileemgroeve bij Markelo getoond. Ik had deze groeve „ontdekt” door van Rijssen uit langs het lorriespoor te fietsen, en ik was er wat trots op, dat ik Bernink in Twente nog wat nieuws kon tonen.

Samen met hem en Dr. Hofstra uit Hengelo langs de weg van Diepenheim naar Neede, die verhard werd met zwerfstenen van het Vragenderveld.

Samen hebben we zitten mijmeren aan de Hooiweg te Vasse, blikkend over de eindeloze heidevelden, en bij het grote grafveld op de Reutumse hei.

Hij leerde je niet alleen boekenwijsheid, maar hij leerde je waarnemen. Hij leerde je vertellen over hetgeen je gezien had. Altijd had hij wel even tijd om je aan te horen.

Het was of Bernink overal geweest was, maar hij reisde ook veel in de geest; aan de hand van goede reisbeschrijvingen. Als hij dan in werkelijkheid in de omgeving kwam, was het of hij elk stukje reeds kende. Degenen, die hem dan meemaakten, dachten dan dat hij er meerdere keren geweest was.

Overdrukken uit Twentsch Dagblad Tubantia en
 Enschedesche Courant van Zaterdag 21 Maart '31

Oost-Twente in zeer vroegere tijden

Wat leeren ons de aardlagen van Twente, wanneer wij die ondervragen naar hun wording, hun ontstaan? Hebt u, lezer, wel eens stilgestaan bij een steile zandafgraving? bij het graven van een put? Zijt ge wel eens in een klei- of leemgroeve geweest? Hebt gij wel eens de steile afgebrokkelde oever van de
 "Din" of van een eed

Zó schreef Bernink in krant, boek en tijdschrift — vragend en belerend tegelijk.

In het museum „Natura Docet” liggen als stille getuigen van zijn verre reizen (o.a.) de agaten van Idar, de Ichtyosaurus en de Zeelelie van Holzmaden, de schelpkernen van de Doberg bij Bünde, en de Eifelkoralen van de reis naar Gerolstein.

Alles heeft zo z'n geschiedenis!

Het was mij niet mogelijk alles met die verve te tekenen, die eigenlijk nodig was om deze markante figuur te beschrijven. Maar hij was ook mens, een gelovig man, die en passant uit de volheid van zijn diepe menselijkheid schonk, zodat zij, die met hem omgingen er iets van mee namen voor het leven. Maar genoeg, met vreugde heb ik dit geschreven om de stichter van het nu „Gouden” Museum „Natura Docet” te eren.